

Cosmos e ronsel de Xoán Vidal Martínez

Xosé Abilleira Sanmartín

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

ABILLEIRA SANMARTÍN, XOSÉ (2011 [2005]). “Cosmos e ronsel de Xoán Vidal Martínez”. *A Nosa Terra*: 1161, 28. Reedición en *poesiagalega.org*. *Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*.
<<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/1126>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

ABILLEIRA SANMARTÍN, XOSÉ (2005). “Cosmos e ronsel de Xoán Vidal Martínez”. *A Nosa Terra*: 1161, 28.

* Edición dispoñíbel desde o 14 de outubro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

COSMOS E RONSEL DE XOÁN VIDAL MARTÍNEZ

Xosé Abilleira Sanmartín

O primeiro que chama a atención da vida do pontevedrés Xoán Vidal Martínez é a súa vitalidade e carácter emprendedor en moitas das iniciativas xurdidas desde a nosa sociedade nos anos vinte e comezos dos trinta, feito que nos revela unha fértil capacidade por parte deste autor á hora de incidir no campo cultural do noso país nese momento.

Aí o temos como fundador e impulsor de revistas literarias, como expoñente da forza anovadora que representa a ferverza vangardista. Con dezaseis anos funda o 15 de outubro de 1920, xunto con Modesto Bará e Alfonso Lois, a revista quincenal, *Hebe*, onde tamén escribe. No 1922, co seu amigo Luís Amado Carballo, crea *Alborada*, que supón, á parte de lugar para composicións súas, un fito maiúsculo como mostra do gravado ao linóleo (Castelao, Cebreiro, Méndez, etc.). Nomes estes, o de *Hebe* e *Alborada*, que certifican a conciencia dun labor cultural novidoso e mesmo inédito. A idea de “xuventude” ou “amencer”, presentes respectivamente nos títulos, cadra moi ben co entusiástico clima restaurador e dignificador da nosa cultura activada polo nacionalismo que se afanaba en facer avanzar o noso país en todos os eidos, tal como se viña postulando desde as Irmandades da Fala e logo Nós.

Idéntico comentario podemos facer de, dez anos despois, *Cristal*, denominación de Vidal Martínez para a revista extraordinaria fundada por el, por Xosé María Álvarez Blázquez e Antonio Díaz Herrera. Esta publicación excepcional é unha guía bastante fiel da creación literaria e gráfica dese tempo.

Ademais deste labor de fundación de revistas, Vidal Martínez tivo un destacado papel no relativo ao contacto e consecución de colaboracións para as mencionadas publicacións.

A mesma importancia hai que apuntar á hora de editar a obra de Luís Amado Carballo, en concreto *O galo*, organizando todo o material manuscrito que o seu amigo lle deixara ao morrer.

Igual relevancia tivo a súa participación, teórica e práctica, nos intensos e interesantes debates estéticos que se daban na época. Sobre todo hai que salientar a súa relación e conversas con Juan Bautista Andrade, na lerezana Fillagosa, a onde acudían, ademais del, Amado Carballo, Luís Pintos, José Casal del Rey e outros, a parolar sobre os novos “enfoques” da arte, nos que o goce espiritual da natureza, o intimismo e a saudade, a estética hilozoísta, tinguida dun mercado franciscanismo, eran temas de conversa.

Compromiso galeguista

O trato e irmandade con figuras de primeira fila do nacionalismo, como Castelaou ou Losada Diéguez, unido ao contexto vivo e creativo que se vivía, eran un estímulo propicio para que no mestre Vidal Martínez se dese un compromiso activo, compartido cos Iglesias Vilarelle, na galeguización do ensino, poñéndose ao servizo de diversas propostas doutros nacionalistas como Xoán Vicente Viqueira, Valentín Paz Andrade, Ánxel Casal ou Peña Novo, que seguiron e trataron de aplicar para os distintos niveis educativos as ideas expostas no “Plan pedagóxico pr’a galeguización d’escolas” confeccionado por Risco por mandato da IIIª Asemblea Nacionalista celebrada en Vigo en 1921. Esta vinculación ao galeguismo chegou mesmo ao ámbito organizativo, primeiro militando en Labor Galeguista de Pontevedra, creada en maio de 1931, logo no Grupo Nazonalista Galego que o 1 de xuño dese ano o elixe secretario e no que chegaría a ser inclusive Presidente, ou asistindo e participando na Asemblea Constituínte do Partido Galeguista que tivo lugar no Hotel Madrid de Pontevedra os días 4, 5 e 6 de nadal do mesmo 1931.

A andaina poética galega

A obra de X. V. M. conta cun primeiro expoñente reunido en *Mágoas*, editado en 1921 cando ten dezasete anos e prologado cariñosamente por Luís Amado Carballo.

Esta andaina poética vai percorrer os itinerarios sinalados polas publicacións periódicas de máis interese e sona no país como *Alborada*, *Vida Gallega*, *Alfar*, *A Nosa Terra*, *Resol*, *Nós*, *Cristal*...

Nas composicións de Vidal Martínez hai cabida para a temática patriótica, con alusións directas aos graves problemas sociais da emigración, do caciquismo, da falta de liberdade e xustiza, percibíndose ecos de Lamas Carvajal ou Rosalía, quen lle merece un protagonismo determinante como constitutiva da nosa identidade colectiva: “O astro máis refulxente/d’o ceo d’a Poesía;/jo qu’espallou as negruras/d’a noite, e nos troux’o día.../Isto foi a inorvidabre Rosalía”.

En *Mágoas*, a súa obra iniciática, a nosa terra non é para Vidal Martínez unicamente unha referencia de sensibilidade, de creación estética, de centro poético, senón que acada unha dimensión case ontolóxica. Outros temas como o intimismo, a pena individual, a dor, o amor, a natureza, Deus, aparecidos nestas composicións e logo en “Loaira”, conxunto de poemas galegos de *Voz y memoria* (1986) ou nas chamadas “Cantigas do Adeus” de *Palabra llana*, teñen como raíz e universo Galiza.

En todas estas composicións observamos, malia a diversidade temática, un mesmo “eu” lírico, similares concepcións e sensibilidade da materia poética, por máis que as creacións visen resultados diversos en función dos distintos contextos e peripecias vitais do noso autor.

Sen embargo, coido que a trascendencia de Vidal Martínez para a nosa literatura radica en ser a voz inauguradora do imaxinismo, vangarda na que brillou Amado Carballo. É certo que poetas anteriores, como Noriega Varela, cultivaran as prosopopeas, personificaran a natureza. Isto é consustancial coa propia literatura. Postos a rastrexar, mesmo atopamos elementos hilozoístas en Tales de Mileto... Mais nunca antes de Xoán Vidal houbo un tratamento baseado nunha “conciencia de vangarda”. Aquí hai inéditas miradas, novidosas captacións, e xa desde o principio como, por exemplo, “A serán”, publicada en xuño

de 1922 en *Alborada*: “Os regañados e sendentos beizos da montana,/agardan,/arelantes, a tremante bágoa do Sol, que rola,/paseniño,/as bermellas meixelas do ceo”. O “ronsel” lírico de Vidal Martínez, este río hilozoísta no que brillou a auga de Luís Amado Carballo, vai contar co abundante caudal de exemplos como Manuel Luís Acuña, Xulio Sigüenza, Brea Segade, etc.

Este cosmos tan particular de Vidal Martínez vaise atopar habitado polo vento agarimoso e tristeiro, polas noites confidentes do poeta, pola personificación do propio silencio, polos cómplices pinos de Portocelo, polos solpores pintados con tardes saudosas, conseguindo estampas sorprendentes e chamativas: “A noite lávase as mans;/do outo ceo, os anxeliños/bótanlle auga de luar”.

Esta simboloxía tan persoal chega a extremos por veces absolutamente rupturistas: “A branca lúa, madama/do dezanove, esvaída”.

Con frecuencia, o imaxinismo de Xoán Vidal acada amena musicalidade. A propia natureza, identificada coa nosa terra, aparécenos interpretando con harmonía serena concertos que reflicten estados anímicos do poeta. Estas melodías cósmicas son boa proba desta sinalada concepción hilozoísta con que se transfire á paisaxe galega elementos e sentimentos humanos, acadando instantes de enorme intensidade sensorial: “Cantan as estrelas no ceo e no río/cantan as estrelas/a cantiga branca/dos momentos líricos”.